

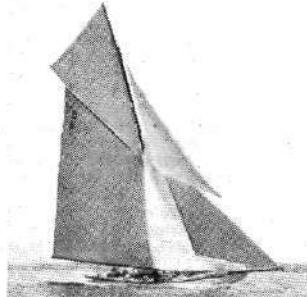
Y

Y, y, det 24. cl. (hvis W regnes med) 25. bogstav i det da, alfabet. Romerne brugte opr. ikke bogstaven Y; af gr. Y (som opr. beted [u]) havde de dannet V. I det sidste årh. f. Kr. optog romerne også tegnet Y og brugte det med den senere gr. lydverdi [y], men dog kun i fremmedord.

Y, kem. tegn for yttrium.

Y, automobilkendingsmærke for Vejle amt. **Y**, i genetikens fork. for Y-kromosom. **Y**, i mat. betegn. for en ubekendt størelse, oftest den anden af 2 ubekendte.

yacht [jagt] el. [jot] (eng.), lystfartøj af

nogenlunde anseelig udstyrelse og størrelse. **Yachtklub, Kongelig Dansk** (fork. KDV), stiftet 1866 til fremme af sejlsporten i Danmark; repr. Danmark, v. nord. og internat. stævner. 1948: 1032 medl. + 77 juniorer.

Yajur-veda [jädsur-] (sanskrit *yajus* kultisk formel + *veda* åbenbaring), den tredie af de gl. ind. Vedaa, en samling af rituelle formerl anv. ved kulten, findes i to redaktioner, den sorte Y og den hvide Y. **yakokse** [jak-] (*Bos grun'ntens*), meget

langhåret, centralasiat. okse. Holdes også tammet som ride- og lastdyr.

yaksha [jäksä], i ind. mytol. en gruppe dæmoner, gudernes fjender.

yalelás [ja:l-] (etter opfinderen, den amer. klejnsmed Linus Yale (1821-68)), kombinationslås m. drejlig cylinder, hvor tilholderstifterne griber ind.

Yale University [ja:l juna:værsitati], USA-univ. i New Haven, Connecticut; gr. 1701. Omfatter humanistiske, med., teol. og jur. studier; desuden specialskoler i kunst, musik, forstørvensen og sygepleje. 1244 lebere, 8650 studenter (1946).

Yalu [ja:lú], 550 km l. grænseflod mel. NV-Korea og Kina (Manchuriet).

Yama [ja:á], i ind. rel. herskeren i underverdenen. Y-s rige, identisk med forfædrenes verden, d. v. s. gravhjemmet, hvor de henfarne fremdelever lever slægtenes passive liv. Senere fremvoksede forestillingen om Y-s rige som et saligt land, hvor de afdele lever i intens fryd, medens det gl. gravrige fik tone af marke og ræsdel, og Y-afpattedes som de dødes dommer, et frigtingdydende væsen i ildrude klæder med krone på hovedet, gloende øjne og i hånden en strikke til at fange de døde sjæle med.

Yamagata [jamagata], jap. by på N-Honshū; 79 000 indb. (1940).

Yamagata, [ja-], *Aritomo* (1838-1922), jap. første, officer, politiker. 1889-91 krigsmin., 1898-1901 ministerpræsident; generalstabschef i krigene mod Kina 1894-95 og mod Rusl. 1904. Indførte alm. værneglighed.

Yamamoto [jamamata], *Isoroku* (1884-1943), jap. admiral. Fra nov. 1940 øverstkommand. f. jap. marine, planlagde og gennemførte angrebet på Pearl Harbor 1941 og efterf. offensiv mod Indonesia. Faldt apr. 1943.

Yamashita [jamašita], *Tomoyuki* (1883-1946), jap. general. Øgede jap. luftvåben i 1930'rne. Ledede angrebet mod Bagindien og Singapore 1941-42, 1942-45 kommand. general på Filippinerne, slægt af MacArthur og fanget. Febr. 1946 hængt efter krigsforbrydelserne i Manila, ansvarlig for massemorderyderier af fanger og civilbefolknign.

Yamato [jamatō], jap. landskab på Honshū ved Ōsaka og Kyōto. **yams** [jan, jin], (senegal. *nyomi* spise), knoldene hos forsk. trop. urter, som er beslaglagt med lijer. De stivelsestre knolde indeholder et giftigt alkaloid, som dog kan fjernes ved kogning. Vigtig kulturnaplante i mange trop. egne. Smag og næringsværdi omtr. som hos kartofler, dog seddere.

Yanaon [janaɔn], fr. koloni på Forindiens Ø-kyst, NØ f. Madras; 18 km²; 7000 indb. (1946).

yang og yin [jan, jin] (kin.), taoismens to grundprincipper: det mandlige og det kvindelige, der begge virker såvel i universet som i enkeltindividet.

Yang-tze-kiang [jan da: dšan] (kin.: den blå flod), 5200 km l. fra NØ-Tibet genn. Midt-Kina til Det Østkin. Hav; Kinias største flod (»Kinas Glæde«; mods. *Hwang-ho*, »Kinias Sorg«). Munningen er intil 120 km br. Sejlb. for oceanskøb til Wu-han (1200 km fra munningen). Y har $\frac{1}{4}$ af verdens befolkning i sit opland.

yankee [jänki] (amer., vist diminutiv af *holl.* *Jan, Jahan*; opr. brugt af hollenderne i Nieuw Amsterdam (New York) om englænderne i Connecticut); øgenavn til person fra Nordstaterne; i Eur. om enhver amer. borger.

Yankee doodle [jänki 'du:dl], amer. slagsang, anv. under den amer. frihedskrig af de eng. tropper, adopteret af amerikanerne. Blev efterh. USAs nationalmelodi, men er som sådann fortængt af *The Star Spangled Banner*. Trykt første gang 1778.

Yaoundé [jaun'de], hovedstad i fr. Cameroun, Midt-Afr.; 50 000 indb. (1946).

Yap [ja:p] el. Jay, tættest befolkede ø bl. Carolinerne; 216 km². Admin. centrum. Vigtigt jap. militærstøttepunkt efter 1920. **Yapock** [ja:pok] (etter *Oyapock* flod i Guayaná), d. s. s. svømmepungrotte.

yard [ja:d] (fork. yd), længdemål, i Engl. = 91,439 cm; i USA = 91,4408 cm.

Yarkand [jar:kand], kin. *So-che* [so:tʃə], oaseby i V-Sinkiang, Kina, ved Yarkand Darya (Kildeflod til Tarim); ca. 75 000 indb. Vigtigt vejcentrum.

Yarmouth [græt ja:məθ], vigtig fiskerihavn på Engls. Ø-kyst, NØ f. London; 50 000 indb. (1948). Industri: skibstilbehør.

Yarrow [ja:rō], flod i S-Skotl., biflod til Tweed; ofte omtalt i eng. digtning p. gr. af naturskønhed.

yata'gan [ja:] el. *jata'gan*, tyrk. tweægget dolk.

Yat'ren [ja-], jodoksykinolinsulfonsyre + natriumbikarbonat, kraftigt virkende antisепtikum, serl. t. anv. mod dysenteri.

Yawata [ja:bata], jap. by på N-Kyūshū; 261 000 indb. (1940). Stålindustri.

yawl [ja:l], (eng.), to-mastet fartøjstype (lystfartøj).

yaws [jā:z] (eng., fra caraibisk), framboesi. **Yb**, kem. tegn for ytterbiuum.

Übermensch [y:bør'mæns] (ty.), overmenneske, Nietzsches betegn. for sit menneskeideal.

Überweg [y:bør've:k], *Friedrich* (1826-71), ty. filosof. Hovedværk: *Grundriss der Geschichte der Philosophie* (1862-66), mange nye og udvidede udg.

Y-bunden nedarvning, form for kønsbunden nedarvning, hvor egenskaben er knyttet til et gen i Y-kromosomet og nedarves i lige linje fra (oftest) far til son.

Yde, *Marius Larsen* (1879-1947), da. diplomat. Opr. typograf; journalist, 1917-21 chef f. Udenrigsmåns Pressebureau; 1921-45 da. generalkonsul i Hamburg, fra 1940 m. gesandtitel. Arb. f. udvidelse af da. havfiskeri (skr. 1925). Angrebet for sin holdning under besættelsen, søgte sin afsked.

yderavner, bot., hos græsserne de avner, som omslutter småaksset, oftest 2. **Yderbredning**, ydre del af Isefjord. **yderbæger**, bot., blade, der findes tæt neden for de egl. bægerblade og ligner disse, f. eks. hos stokrose.

yderste dag, d. s. s. dommedag. **Yding Skovhøj**, højdepunkt m. kæmpehøj NV f. Ejer Bavneshøj (172,66 m), Danmarks højeste jordpunkt.

ydrælere, bet., læren om sammenhængen mel. et dyrs ydre egenskaber og det evner i forsk. retninger. Betegn. bruges oftest om bestemt, dog også om kvægs, fårs og svins eksterior.

ydre mission, betegn. for kristendommens udbredelse blandt ikke-kristne. Missionsbefalinger føres tilbage til Jesus selv (f. eks. Matth. 10 og 28), og Paulus var den første hedningmissionær. Til hem i middelalderen udbredtes kristendommen ved rastlos y. På Reformations-tiden kom der en standsnings, men kendskabet til den nye verden satte efter fart i y. Banebrydende blev den da. y i Trankebar (1705), men verdensomspændende blev y først i forb. med de store eng. vækkelser omkr. og efter 1800. Engl. og Amer. er stadig forende i y, men også den rom.kat. kirke har udfort et meget omfattende y-arbejde. Enkelte protestant. kirker driver off. y (således den sv. og den eng.), men de fleste missionsselskaber (f. eks. da. og no.) er private institutioner. Missionskonferencerne i Edinburgh 1910, i Jerusalem 1928, i Tambaran (ved Madras) 1938 og i Whitby 1947 har været afgørende økumeniske begivenheder. I nyere tid har en stærker kirke, bevidstet vært fremme i y. De vigtigste arbejdsmråder for den protestantiske y findes i Kina (ca. 600 000 døbte), Indien (ca. 2,4 mill. døbte), Indonesien (ca. 1,5 mill. døbte) og Afr. (ca. 3,6 mill. døbte). Fra Damm, ydedes 1947/48 godt 3 mill. kr. til y.

ydre Mongoli, alm. betegn. for den selvstændige Mongolske Folkerepublik.

Ydun, i nord. rel. gudinden, der vogter de levigværende æbler.

Yeats [jeits], *William Butler* (1865-1939), irsk digter. En af lederne i »The Celtic Revival« og medstifter af det irske nationalteater i Dublin (Abbey Theatre), hvor han en tid var direktør, og til hvilket han skrev adsk. skuespil, *The Hour Glass* (1904), *The King's Threshold* (1904) o. a. Digte: *Collected Poems* (1933). Desuden essays, fortællinger og erindringer.

Y er preget af sin begejstring for den irske frigørelseskamp og fandt inspiration i den gl. keltiske digtning. (Portr. sp. 5012).

Yeats-Brown [jeits 'braun], *Francis* (1880-1944), eng. forfatter af en række bøger, der bygger på hans oplevelser som officer, bl. a. i Indien, f. eks. *Bengal*

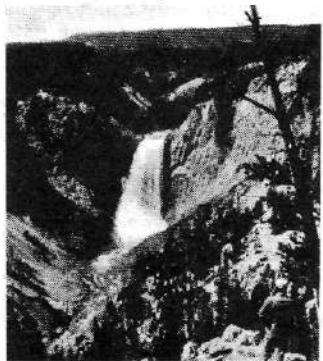
Lancer (1930, da. *Melleml Vildsvin og Vismænd* 1931) o. a. Hans artikler *European Jungle* (1939) bragte ham i miskredit som fascist.

Yedo [jædø] (rigtigere *Edo*), indtil 1869 navn på Tøykö.

Yell [jæl], næstørste ø bl. Shetland Øerne.

yellow press [jæl'ju:s præs] (eng.), d. s. s. gul presse.

Yellowstone National Park [jælosto:n 'næʃən'l 'park], et i 1872 fredet, 9000 km² stort naturreservat i Rocky Mountains

i staten Wyoming, USA, med den smukke Y. Sø, hvorfra Y. River i en 370 m dyb canyon løber mod N under dannelses af fl. store vandfald. Y er en højslette af vulkansk opr. omgivet af høje, sneklædte bjerge. Tårn, hede kilder og geysire. Stor vildtbestand med bl. a. bison.

Yellowstone River [jælosto:n 'rivar], største biflod til Missouri River, USA, fra Wyoming gnm. Yellowstone Parken og staten Montana; 1600 km l.

Yemen ['je-n'], arab. *Al Yaman* [al 'jāmān], uafhængig stat i SV-Arabien; 145 000 km²; ca. 3,5 mill. indb. Inden for kystslæten mod Det Røde Hav rejser sig et højland til ca. 3000 m. Her er nedbøren så stor, at der kan dyrkes kaffe, bomuld, tobak, hvede, majs, frugt. Hovedstad: San'ā. – I oldtiden livlig handel, bl. a. m. Ægypten og Rom. 631 erobret af Muhammed. Hævdede fra 16. årh. i hovedsagen uafhængig stilling over for Tyrk., fra ca. 1900 under eng. indflydelse, støttet til Eng. mod Ibn Sa'ud; 1934 tog imamen af Y kongetitel. Tilsluttet Arab. Union. yen [jen], jap. mønt = 100 sen (360 y = USA \$ 1949).

Yen-an [jen an], by i den nordl. del af den kin. prov. Shen-si. 1935–47 de kin. komunisters regeringsby.

yeoman ['jou'man], eng. selvejerbonde i middelalderen.

Yerkes observatorium [jær'kis-], amer. observatorium i Wisconsin, tilh. Univ. of Chicago, gr. 1897 af astronomen G. E. Hale (1868–1938), bekostet af d. amer. forretningsmand C. T. Yerkes. På Y findes den største eksisterende linsekikker. (III. se tavle Astron. Instrumenter).

Yeu, Ille de [il'dje], fr. ø i Atlanterhavet ud for dept. Vendée; 22 km²; ca. 4000 indb.

Yezd [jazd], by i Midt-Iran SØ f. Tehrān, ca. 60 000 indb. Handelsby i et oaseområde.

Yezo [jezo] (egl. *Ezo*), ældre navn på den jap. ø Hokkaidō.

Yggdrasil, i nord. rel. verdenstræet, skæbnetræet; if. myterne en ask, hvis grene omspander verden, og hvis tre rædder ender i Urds brønd hos aserne, Mimers brend hos rymthusrerne og i Hvergelmer i Niflheim. Under Y holder guderne rådstasning. I kultdramaet er Y repr. ved en kvist i forb. med Aurr, muldens symbol.

yin (kin.), se yang og yin.

Ying-kow [jin khou], off. navn på New-chwang i Manchuriet.

Y-kromosom, det af kønskromosomerne, der hos det sæk. heterogametiske køn, oftest hannen, erstatter det ene X-kromosom, hvorfaf det mods. køn besidder to.

-yl (af gr. *hyλē* træ, materiale), alm. anv. endelse i navne på køn, radikaler, især de monovalente organiske radikaler, f. eks. *etyl* C_2H_5 (afledt af atan). Først anv. af de ty. kemikere Liebig og Wöhler 1832.

ylang-ylang olie [il'anjl'lan] (kin.), æterisk olie, der udvindes af blomsterne af et træ (Cananga odorata), der vokser på Java, Filippinerne, Madagascar o. a. st. Benyttes til parfume. Y er det første destillat, mens det senere overgående (el. det totale) destillat betegnes canangolie. Kunstig y er en blanding af 15 forsk. kem. forb.

Y-legering, aluminiumlegering med lidt kobber, nikkel og magnesium; egnet til støbning af aeroplanelande, stempeler m. m.

YMCA, fork. f. Young Men's Christian Association, den eng. og amer. KFUM.

'Ymer, i nord. rel. en ur-jætte, der blev dræbt af Odin, Vile og Ve, der derefter skabte verden af hans legeme. Myten afspejler offerdyrets drab og den rituelle skæren-op samt offerets symbolske bet., at man skaber verden derved.

'Ymer, sv. tidskrift, grl. 1881, med antropologi og geografi som hovedområde.

'Ymer, en form for tykmæk, der fremstilles af skummet mælk og fløde. Melken henstilles til syrning med 1% syre. Efter afkøling og udskilning af valle tilsettes fløde. Blandingen homogeniseres og er derefter færdig til brug.

Ymers Ø, stor bjergig ø i Kejser Franz Joseph Fjord. Højeste punkt 1900 m. Opbygget af palæozoiske sedimenter.

'Ymesfjell, tidi. navn på Galdhøplataet.

ympe (sv.), havebrug, pøde.

Ymuiden [ei'moy(d)s], ældre stavemåde for IJmuiden (hol. havn).

yngelpleje, i dyreriget det forhold, at æg og unger beskyttes, plejes, evt. fodres af foreldrene, y findes hos de fleste højere dyr, særlig udpræget hos fuglene, hvor kun talegallahønsene synes at mangle y. Findes dog også hos en del fisk (nålefisk, tangsnære), kuttlinger m. fl.) samt endv. bl. lavere dyr, f. eks. hos edderkopper, enkelte muslinger og piguhede m. fl.

yngleknapper, hot., knopper, som løsnes fra moderplanten og vokser op til nye planter, f. eks. nos vorterod i bladfoden og mange løg i blomsterstanden.

Ynglingsland (opregning af Ynglinger), oldno. ættekvad, digtet af Bjöðölfir ör Hvini i slutn. af 9. årh. til ære for en no. smákonge, der hævdede at nedstamme fra Ynglingeætten; denne mandslinie føres i Y tilbage til aserne, og de enkelte kongers biogr. oprides, spec. omstændighederne v. deres død og begravelse. Delvis hist. pålidelighed dels til 6. årh.

Ynglinger, mytisk-hist. kongeslægt i Sv. og No. Efterkommere efter sagnkongen Yngve. Til Y hørte Harald Hårfager. **youngste søns ret**. På Bornholm gik bøndergårdene tidl. i arv til bondens yngste son mod en afbindelse sum til de øvr. børn. Ophævet 1887. Lign. ordninger kendes uden for Danmark.

yoga ['jo:gá] (sanskrit: ansændelse, andagtsovelse), ind. rel. træningspraksis, opr. udgået fra den gl. antikke rel. rituelle observancer, der kom til at spille en rolle for de senere indiske rel. frelsesvej, der har forløsning fra karma og samsara til mål. Udviklet til selvstændig filosofi i tilknytning til sāmkhya. Den rent praktiske træningsøvelser udvikles senere til en gren for sig, hathayoga, i mods. t. rāja-y., der angår meditation. Foruden forløsning vinder yogien, udoveren af y, overnaturlige evner og færdigheder, i sentid opfattet som det væsentlige mål.

yoghurt ['jo:gurt] (tyrk.), bulg. surmælkprodukt af bøffelmælk. Tidl. tillagt særlig diætisk betydning.

yogi ['jo:gi] (sanskrit), udøver af yoga.

yohimb'in [yo'himbé], et afr. træ, plantekalakold, der anv. til at forlænge den seksuelle potens.

Yokohama [jøks'hama], Tøykös havneby, 22 km SV f. Tøykø ved Tøykø-bugten; 968 000 indb. (1940). Stor handel og industri. Delvis ødelagt ved jordskælvet 1923. Stor bomseskader 1945.

Yokosuka [jøksu:ká], jap. havneby i S-Honshū; 264 000 indb. (1940).

Yoldia 'arctica' ['jol'di-'], højkært havmusling. Findes i Damm, i aflejringer fra senglaciatiden (Yoldia-laget).

Yoldia-havet ['jol'di-'] (efter *Yoldia arctica*) hav, der i senglaciatid strakte sig over M1-Sv. og sydl. Østersø. På et tidligere tidspunkt over store dele af Nordjylland (Vendsyssel).

yoldia-ler ['jol'di-'], lerarter med den artiske musling *Yoldia*. Esbjærg-ey er fra 1. interglaciatid, Vendsyssels aldrig fra 2. interglaciel og yngre y fra sen-glaciatiiden.

Yonkers ['jan:kərz], industribystad til New York ved Hudson River; 143 000 indb. (1940).

Yonne [jan], 1) 273 km l., sydl. Seine-bifloden, gnm. kanaler i forbindelse med Saône og Loire; 2) fr. dept. omkr. 1); 7461 km²; 266 000 indb. (1946). Agerbrug. Hovedstad: Auxerre.

Yorck von Wartenberg ['jörk fon 'v-rk Ludwig] (1759–1830), præuss. general, sluttede på egen hånd aftales m. russerne i Taurogen dec. 1812 og befriede Østerrike preussen for Napoleons hære.

Yoritomo [jøritomo], *Minamoto*, jap. shigun 1192–99, grl. huset Minamoto, indførte fra 1180 gældende militærorganisation.

York [jæk], 1) eng. hertugtitel, der som regel føres af kongens næstældste søn; 2) eng. kongehus 1461–85, nedstammed fra en yngre søn af Edvard 3.

York [jæk] (lat. *Eboracum*), hovedstad i Yorkshire, NØ-Engl. ved Ouse NV-Humber; 104 000 indb. (1948). Y er tra-

York. Domkirken.

fikcentrum med alsidig industri. Årkebispedømme. Domkirken (grl. i 7. årh., nuværende del fra 13. årh.) er en af de smukkeste gotiske bygninger i verden. Bymurene er bevaret. I romertiden, da var det *Eboracum*, mil. og admin. midtpunkt f. N-Engl.

York [jæk], industriby i Pennsylvania, USA, 130 km V f. Philadelphia; 57 000 indb. (1940).

York-antwerpen-reglerne (fork. *Y.A.R.*), ensartede internat. regler for behandling af greshavari.

York-halvøen, eng. *Cape York Peninsula* [keip 'jæk pi'ninsjula], stor halvø i Ø-f. Carpenteria Bugten, N-Austr. N. punktet Kap York (10,6° s. br.).

Yorkshire ['jæk'kjø], grevskab i NØ-Engl. (Engls største), delt i East Riding (303 km², 500 000 indb. (1948)), North Riding (5512 km², 496 000 indb. (1948)) og West Riding (7187 km², 3 544 000 indb. (1948)).

Fugtbar jord med betydelig kvægavl. Store kug- og jernlejer, som betinger de højtidvirkede industrier. Den eng. uld- og industriks centrum. Vigtige byer: Hull, Leeds, Sheffield, Bradford.

yorkshirevin, betegn. for to eng. svine-racer; 1) *det store y* (eng. *large white*), hvid eng. svinerace af bacontypen; bruges i de fleste lande, hvor der produceres bacon i Danmark. Benyttedes racen meget fra 1880 til 1930; derefter sterkt i tilbagegang. 2) *det mellemstore y* (eng. *middlewhite*), hvid eng. svinerace af spætttypen; bruges en del i Danmark, før 1880.

yorkshireterrier, ganske lille, mege langhåret terrier. Any. som skodhund. **Yorktown** ['jærktoun], by i Virginia, USA; 500 indb. (1940). I Y kapitulerede 19. 10. 1781 eng. general Cornwallis (173

-1805) til amerikanerne, hvorved kampe under Frihedskrigen i USA i hovedsagen var endt m. amer. sejr.

yoruba [jøruba], negerfolk med sudansprog og congokultur i V-Nigeria. Dyrcte vævere og billedskærere (dansemasker); tidl. med blodige menneskeofringer og kannibalisme.

Yosemite National Park [jo'sæmötí 'næʃəni 'park], et i 1890 fredet, 2900 km² stort naturreservat i Sierra Nevada, California, USA, omkr. et 12 km l. stykke af Y. River. Berømt for sin skønhed: indtil 1500 m h. klipper, californiske kæmpesyr, Y. Rivers 3 (indtil 435 m h.) vandfald.

William Butler Yeats. Owen D. Young.

Yoshida [jø'sida], Shigeru (f. 1878), jap. diplomat; ambassador i Ital. 1930-32, i Engl. 1936-38, Udenrigsmin. okt. 1945-maj 1947; maj 1946-maj 1947 leder f. reg. af liberale og Fremstriktspartiet, afgik efter socialistisk valgsæjr. Dannede 1948 et nytt kons. parti, Det Demokratisk-Liberale Parti, og okt. s. å. regering.

Yoshihito [jø'sító], (posthumt navn: Taishō) (1879-1926), japansk kejser 1912-26. Son af Mutsuhito; overlod 1921 under sygdom sonnen Hirohito reg.

Young [jæn], Brigham (1801-77), amer. mormonfører. Opr. farmer, 1832 mormon. 1844 mormonsamfundets præsident. Gr. 1845-47 mormonstaten i Utah.

Young [jæn], Edward (1681-1765), eng. digter. Kendt for sin følelsesfulde tankedigtning, *Night Thoughts* (1742), der bred med den herskende klassicisme.

Young [jæn], Francis Brett (f. 1884), eng. forfatter. Har skrevet en lang række ret konventionelle romaner, hvoraf fl. er overs. til da. Bedst er *Portrait of Clare* (1927, da. *Livsfeber* 1927).

Young [jæn], Loretta (f. 1913), amer. filmskuespillerinde. Har siden sin debut 1927 spillet en lang række ingenieroller, men med en stadig stigende menneskelig dybde i karakteristikken. »Den Fremmede« (1947), »The Farmer's Daughter« (1947).

Young [jæn], Owen D. (f. 1874), USA-politiker. Bank- og forretningsmand (elektricitetsseks.), radio, Federal Reserve Bank of New York); deltog i erstatningsforhandl. i 1920rne, 1929 form. f. erstatningskommission, der udarbejdede Y. planen. (Portræt).

Young [jæn], Thomas (1773-1829), eng. lege, fysiker og ægyptolog. Indførte 1800 begrebet interferens og forklarede tynde hinders farver ved lysets interferens samt angav et forslag over interferens af lys fra to fine tætliggende spalter. Y. bidrog afgørende til tydningen af den ægypt. skrift ved bestemmelse af en række demotiske skrifttegn lydverdi.

Young-Helmholtz' teori (efter Thomas Young og H. v. Helmholtz). If. Y kan alle farver føres tilbage til 3 grundfarver, idet det antages, at nethinden foruden de lysmodtagelige stavceller kun har tre forsk. arter af farvemodtagelige nerveender (tapceller), nemlig for rødt, grønt og violet.

Younghusband [jæn'hæbənd], Sir Francis (1863-1942), eng. opdagelsesrejsende. Rejser i Manchuriet 1886, Gobi 1887 og Pamir 1889-91; eng. kommissær i Tibet 1902-04, ledede 1904 eng. ekspedition til Lhasa, hvor Y ved traktat knyttede Tibet til eng. politik.

Young-planen (efter Owen D. Young), plan for ty. erstatningsbetalinger efter 1. Verdenskrig, gennemført på konference i Haag 1930, ledesaget af endelig rømning af Rhinelandet. Faatsatte smidgere og lettere betalingsystem gnm. internat. bank i Basel; brod sammen under verdenskrisen, indstillet ved Hoover-moratorium 1931.

Youngstown [jæn'tstaun], by i Ohio ved

grænsen til Pennsylvania, USA; 168 000 indb. (1940). Jern- og stålindustri.

yo-yo [jo'yo] (fr. *joujou legetøj*), legetøj bestående af en med fals forsynet cirkelformet træplade, som er fastgjort til en snor, hvis løs ende holdes i hånden. Ved særl. håndbevægelser bringes y til at gøre kunststykker som at løbe op og ned ad snoren, »spinne», »gå tur» m. m.

Yperen [i:pərə], ældre stavemåde for leper (belg. by).

ype'rit, d.s.s. sennepsgas. Opkaldt efter den belg. by Yperen; jfr. kem. kamptoester.

yppe'rstepræst, den øverste præst af Arons alt hos jøderne. Han ledede offringerne på forsoningsdagen. Efter hjemkomsten fra Babylon overtog han i mange henseender kongens funktioner. På N. T. sit var han leder af synedriet.

Ypres [iprə], fr. navn for leper (belg. by).

yp'silon, det gr. bogstav y (Y, v); på ty. navnet for bogstavet y til forskel fra ü.

Yquem, Château [a'kø i'kæm], slot i Sauternes, hvorfra de allerfineste sæternes-vine stammer.

Yrjö-'Koskinen, Sakari (1830-1903), fi. historiker, politiker. Døbt Georg Zacharias Forssman; 1862 prof. i hist.; tilsluttet J. V. Snellman, leder f. fennomanerne, adlet 1882 og antog navnet Y. Medl. af reg. (senatet) 1882-99, gik ind for at boje sig for statskuppet 1899.

Yrsa, Rolf Krakes moder.

Ysaye [izai], Eugène (1858-1931), belg. violinist. Var fl. gange i Kbh. 1886-97 lærer ved konservatoriet i Bruxelles.

Ysenbrant [i:zon], Adriæn (d. 1551), nederl. maler. Virksom i Brügge. Midlerbilledet af altertavlen i Nødebo kirke har været tilskrevet Y.

Yser (flamsk [v'iser]), fr. [v'zær]: 88 km l. fr.-belg. flod, fra dept. Nord i Frankr. til Nieuwport i Belg. Forgæves ty. offensiv olt.-nov. 1914.

Üsküdar [u'skjy'dar], ital. *Scutari*, Istanbuls bydel ved Bosphorus' Ø-kyst.

Üsküp [u'skjyp], tyrk. navn på byen Skopije i Jugoslavien.

Ystad [y'sta(d)], sv. købstad, S-Skåne;

Gade i Ystad. I baggrunden Mariakyrkan.

13 000 indb. (1949). Mariakyrkan (12. årh.), St. Petri kyrka (13. årh.), mange gl. bindingsværkshuse. Garnison. Mangedsdig industri, Handel og skibs fart. Badessted. Y nævnes 1240 og var i middelalderen en bet. da. by.

ytringsfrihed, retten til inden for de af lovgivningen fastsatte grænser at udtrykke sin mening. Sådanne grænser kan være fastsat navnlig af hensyn til andre samfundsmedlemmer (f. eks. reglerne om strafbare ærefornærmelser) el. for at hindre angreb på den bestående polit. ordning, rel. institutioner m. m.

yt'er'biuム (etter *Ytterby* i Sv.), grundstof, kem. tegn Yb, atomnr. 70, atomvegt 173,0. Hører til de sjeldne jordarters metaller.

Ytterby feldspatbrud, brud på Resarön i Sthlmhs skærgård. Feldspatten findes i pegmatit og anv. til porcelæn i Rörstrands Porcelainsfabrik.

Ytterøy ['yt:aröj], no. ø i den indre del af Trondheimsfjorden; 28 km²; 918 indb. (1946). Svovlkisgruber.

yttrium (etter *Ytterby* i Sv.), grundstof, kem. tegn Y, atomnr. 39, atomvegt 88,9. Slutter sig til de sjeldne jordarters metaller.

Yucatán-halvøen [ju:ká'tam], en 200-500 m h. karstlætte ml. Campeche- og Honduras-bugten, delt ml. México, Guatemala og British Honduras. Y har en klit- og strandskyst med korallrev, og er opbygget af pores kalksten fra tertier og kvartær, dækket af et tyndt lag jord. Y var centrum for maya-kulturen, hvis berømteste by var Chichén-Itzá, Uxmal, Tikal og Quiriguá. Fra Y udforer sisal og tyggegummi. Sterke by er Mérida. **Yucca** [ju:ká] (palmelij), slægt af lili-famil., fra trop. el. subtrop. egne i Amer., med træagtig stamme, lange, stive blade og stor blomsterstand. Bladenes taver anv. til tovverk og papir. Nogle arter er pryddiplanter i væksthus.

Yukon [ju:kən], territorium i NV-Canada på grænsen til Alaska; 536 306 km²; 4914 indb. (1941), deraf 1043 i hovedstaden Dawson. Vigtigste erhverv er skovbrug og mineredrift, (især guld i tidl. berømte Klondike distrikt).

Yukon River [ju:kən 'rivər], Alaskas hovedflos (3700 km), udspringer i Rocky Mountains i Yukon Territoriet i Canada. Sejbar i sommermånedene.

YWCA, fork. for *Young Women's Christian Association*, den eng. og amer. KFUK.

yver, betegn. for mælkekirtler hos patte-dyr (især hos husdyr).

Yverdon [iver'dø], by i kanton Vaud, ved S-kysten af Neuchâtel-søen, Schweiz; 11 000 indb. (1941). Handel med landbruksprodukter og stor levnedsmiddelinstitusi.

yversygdømme forekommer hos alle hus-pattedyr. Y hos kvæg har meget stor økon. bet. Bortset fra de traumatiske y (pattesygdømmene) skyldes yverbentdelse altid infektion.

Yvetor [iv'to], lille nordfr. by, 6800 indb. (1946); tekstilindustri. Lensherrerne af Y havde 15.-16. årh. kongetitel.

Yüan ['yü'an], kinesisk dynasti 1280-1368.

Yüan Shih-k'ai [yü'an 'sə:khai] (1859-1916), kinesisk politiker. Reformenv. embedsmand under kejserdømmet, afsat 1909. Førstemand, ved Sun Yat-sens maøling præsident 1912 efter kejserdømmets afskaffelse, stræbte efter diktatorisk magt; modarbejdedes af japanerne, styret kort før sin død.

Yün-nan [yü'nán], prov. i SV-Kina; 322 000 km²; ca. 11 mill. indb. Hovedstad: Kun-ming. - Ud vinding af tin.